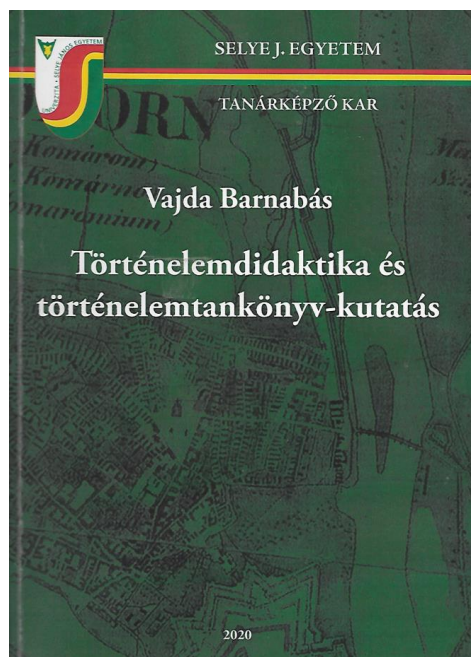

Forrás: <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2021/05/engel-eniko-egy-kozep-europai-tortenelemdidaktika-12-01-11/>

Engel Enikő

Egy közép-európai történelemdidaktika

(Vajda Barnabás: Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás c. kötetéről)

Vajda Barnabás: Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás

Didaktika dejepisu a výskum učebníc dejepisu
History Didactics and Research of History
Schoolbooks

Selye János Egyetem, Komárom, 2020, 380 old.
ISBN: 978-80-8122-345-7

Vajda Barnabás 2020-ban megjelent kötete egy nagyon bőséges kiadvány, amely a szerző közelmúltban megjelent történelemdidaktikával és tankönyvkutatással kapcsolatos tanulmányait, beszámolóit foglalja magába. Egyfajta gyűjteménynek tekinthető a kutató legjelentősebb történelemdidaktikával kapcsolatos publikációiból. A szerző eddigi kiadványairól tudni érdemes, hogy a legtöbb történelemdidaktikai témával kapcsolatos, de kutatási területei közé tartozik még a hidegháborús politikatörténet, valamint számos más könyv és tanulmány létrejöttében is közreműködött társszerzőként. Összességében a monográfiának két fókuszpontja van: egyrészt a szlovákiai magyar történelemoktatás, másrészt a nemzetközi történelemdidaktika jelenlegi állásáról is gazdag tájékoztatást nyújt az olvasó számára. A kiadvány magyar (25), angol (5) és szlovák (3) nyelvű tanulmányokat tartalmaz.

A kötet öt fő fejezetre oszlik, amelyek mind kötődnek a történelemtanítás témaköréhez. Mielőtt a fejezetekre rátérnék, fontosnak tartom megemlíteni a két előszót a kötet elején. Az első előszó Fischerné Dárdai Ágnestől, a történelemdidaktika tudományterület egyik legnagyobb magyarországi szaktekintélyétől származik. A másik a szerző előszava, amely tájékoztatja az olvasót a kötet célkitűzéseiről, valamint a tudományterület jelenlegi állásáról.

Engel Enikő: Egy közép-európai történelemdidaktika

(Vajda Barnabás: Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás c. kötetéről)

Az első fejezet címe *A történelemtankönyvek kutatásáról*. Az első tanulmányban – amely *A történelemdidaktika szükséges és lehetséges szerepéről* címet viseli – a szerző amellel érvel, hogy a történelemdidaktikai gondolkodásmód roppant módon szükséges az iskolai közegben és a közéletben. Kiemeli, hogy a kognitív alapú történelemoktatás a domináns Szlovákiában és Közép-Európában egyaránt.

A kérdések és feladatok taxonómiai minőségéről című tanulmánya színvonalas, korszerű, taxonómiailag felépített tankönyvek és munkafüzetek szükségességéről győz meg minket, valamint azt a tévhitet dönti meg, amely szerint csak a kiemelkedő képességű diákok és az elit iskolák körében lehetséges a bloomi taxonómia összes szintjének alkalmazása a tanítási folyamat során. Ez a fejezet foglalkozik még a képekkel mint tankönyvi forrásokkal, tehát azzal, hogy mi különbözteti meg az egyszerű képeket, ábrákat a didaktikailag hasznos illusztrációktól, képi forrásoktól. Négy kritériumot sorakoztat fel, amelyek ha teljesülnek, akkor a képek forrásnak minősülnek.

Ebben a fejezetben olvashatunk még az interaktív táblákról és azok jelenlegi helyzetéről az oktatási folyamatban, valamint ennek a fejezetnek a végén szó esik a pécsi Molnár-Kovács Zsófia tankönyvkutatással kapcsolatos könyveiről. Ez a tanulmány nemcsak arról szól, hogy mennyi hasznosak Molnár-Kovács Zsófia kötetei, hanem továbbgondolva ezt, a szerző felsorakoztat számos olyan – főleg határon túli – tankönyvkutatói kezdeményezést, amelyekről úgy véli, hogy a kötetben említést érdemeltek volna.

A második fejezetben a szlovákiai történelemtanításra helyeződik a hangsúly. A fejezet első tanulmánya a szlovákiai magyar történelemtanítás helyzetét mutatja be. Első lépésként áttekintést kapunk a szlovákiai iskolarendszerről, a történelemről mint iskolai tantárgyról, a heti óraszámokról, az oktatás jellemző módszertanáról, az egyetemes és hazai történelem, a történelmi korok arányairól, valamint a vizsgarendszerről.

A következő tanulmány *A Történelemtankönyvek fejlesztése Szlovákiában* címet viseli. Ebben a részben olvashatunk arról, hogy a trianoni békeszerződés témakörét miként mutatják be, vagy éppenséggel hogyan kerülnek el az 1920-tól egészen a szovjet éra alatti időszakig a Csehszlovákiában megjelent tankönyvek. Ebben a fejezetben szó esik még arról is, hogy mi a probléma a kisebbségi magyar iskoláknak szánt fordított vagy ún. magyar kiegészítésekkel rendelkező történelemtankönyvekkel. A legfontosabb megállapítása ennek a tanulmánynak, hogy amíg a tankönyvek az államalkotó nemzet számára bizonyos fontos nézőpontok, események elhallgatásával a nemzetépítést szolgálják, addig a kisebbségek számára a betoldott kiegészítések segítségével a konszolidációt próbálják elérni.

A következő tanulmány a szlovákiai történelemtanítás sajátosságait vizsgálja. Szó esik ebben az írásban a földrajzi elhelyezkedés okozta sajátosságokról, ezen felül az állandó megmaradásért való küzdelem által kialakult sajátosságokról. A tanulmány stratégiai célokat is megfogalmaz a szlovákiai magyarok számára, amelyeket érdemes lenne követni a történelemtanítás terén. A fejezet utolsó tanulmánya, amely a *Modernizálódó történelemtanítás kisebbségi helyzetben* címet viseli, és a szlovákiai magyar iskolák nemzeti identitásának helyzetét vizsgálja. Felteszi azt a kérdést, hogy megfér-e egymás mellett a kultúrkörhöz való tartozás nyílt vállalása és a didaktikai korszerűség.

A harmadik, legterjedelmesebb **fejezet** konkrét tankönyvkutatókat tartalmaz különböző témakörökre összpontosítva. Az egyik tanulmány például a szlovákiai tankönyvek magyarságképével foglalkozik. Itt nemcsak a történelemtankönyvek kerülnek vizsgálatra, de például a geográfia-tankönyvek, a művészeti tankönyvek és szlovák irodalomtankönyvek magyarságképéről is kapunk információkat.

Engel Enikő: Egy közép-európai történelemdidaktika

(Vajda Barnabás: Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás c. kötetéről)

Egy másik tanulmány ebből a fejezetből azzal foglalkozik, hogy hogyan változott meg az Osztrák-Magyar Monarchia képe a történelemtankönyvekben és az atlaszokban. A tanulmány három egységre tagolódik. Az első részében a régebbi a tankönyvek kerülnek vizsgálat alá – itt régebben a rendszerváltásig megjelent történelemtankönyveket értjük –, a második részében az atlaszok a vizsgálat tárgyai, a harmadikban pedig Szlovákia megalakulásától a napjainkig használt történelemtankönyveket analizálja a szerző.

Szlovák nyelvű tanulmányt is olvashatunk ebben a fejezetben, amelyben a szerző „Trianon problémával” foglalkozik a csehszlovák tankönyvekben. Az időszak, amelyet ez a tanulmány felölel, 1918-tól egészen a napjainkig tart. A leghangsúlyosabban az 1945 utáni évek dominálnak az írásban.

A fejezet utolsó publikációja felveti azt a gondolatot, hogy vajon lehetne-e és kell-e törvényileg szabályozni, hogy milyen legyen a tankönyvek didaktikai apparátusa.

A kötet **negyedik fejezete** a történelemtankönyv-kutatás nemzetközi jelenségeit vizsgálja. Ebben a fejezetben több tanulmány is foglalkozik egy közös szlovák-magyar történelemtankönyv létrehozásának lehetőségével és mikéntjével. A *Miért ne lehetne egy közös magyar-szlovák történelemtankönyvet írni?* című tanulmány foglalkozik például azzal, hogy milyen buktatói és problémái lehetnek egy ilyen közös történelemtankönyv elkészítésének, valamint ír arról, hogy melyek azok az eljárások, jelenségek, amelyek elengedhetetlenek egy ilyen nagyszabású nemzetközi projekt megfelelő végrehajtásánál, valamint hogy milyen kezdeményezések indultak útjára a közelmúltban a közös tankönyv megalkotásának érdekében. A *közös szlovák-magyar történelemtankönyv történelemdidaktikai kérdéseiről* című tanulmányban a szerző kifejti, hogy egy közös történelemtankönyv létrejötte hozzájárulhat a történelem mint iskolai tantárgy modernizálásához. Ehhez pedig elengedhetetlen a források és a történelmi munkamódszerek alkalmazása a tanítási folyamat során, valamint a fokozott tanulói munkáltatásra és az értelmezésre való törekvés. A szerző tehát nemcsak azt tartja fontosnak, hogy a szlovák-magyar megbékélés eszközeként szolgáljon ez a tankönyv, hanem hogy didaktikailag is korszerű legyen.

További másik két tanulmány is foglalkozik a kötetben még a közös magyar-szlovák történelemtankönyv témakörével, az egyik magyar, a másik angol nyelven. Mindkettőben részletesen olvashatunk arról, hogy a közelmúltban milyen kezdeményezések és projektek indultak a közös történelemtankönyv megalkotása érdekében. A fejezet másik angol nyelvű tanulmánya – *Az On the status of History Didactics in the Slovak Republic* című – foglalkozik a szlovákiai történelemdidaktikai képzés múltbéli és jelenlegi helyzetével. Ha megfogalmazható némi hiány Vajda Barnabás könyvével kapcsolatban, akkor ezen a ponton az említendő, hogy a szerző sajnos nem szentel figyelmet a tananyagtartalom kérdéseinek (pl. annak kiválasztása, válogatása, feldolgozása, akár a művelődési program, akár a tankönyvek szintjén), holott a tartalom nemcsak magyar-szlovák relációban, de nemzetközi viszonylatban is érdekes lehetne.

Az utolsó fejezet a szűkebb és tágabb régiók történelemtanításával foglalkozik. Ebben a fejezetben képet kaphatunk a regionális történelem oktatásának helyzetéről Szlovákiában, valamint ebben a fejezetben találunk egy beszámolót a V4-es országok által szervezett „Az én hősem a te ellenséged” című konferenciáról. A beszámolóban a konferencián taglalt témákról és azok előadóiról kapunk tájékoztatást, valamint elolvashatjuk a konferencia sajtóközleményét, amely arról szól, hogy mi az, ami ezt a konferenciát szükségszerűvé tette, és milyen célokat tűz ki maga elé az esemény.

A kötet utolsó írása – címe *How would a Visegrad History curriculum look like?* – eredetileg az Euroclio nevű nemzetközi történelemtanár-szervezet számára készült

háttéranyag, pontosabban annak kivonata –, amely felveti a visegrádi országok közös történelemtantervének lehetőségét, indokolva azzal, hogy ezeknek az országoknak a történelme számos ponton szorosan kapcsolódik.

A kötet végén található egy részletes, jól áttekinthető forrás- és szakirodalom-gyűjtemény. Nyelvezetét tekintve a kötet könnyen megérthető tudományos szöveg, a szakkifejezéseket a szerző következetesen használja, valamint az idegen nyelvű tanulmányok esetében is látható, hogy a szerző magas szintű nyelvtudás birtokában van. A kötet részletes betekintést nyújt nemcsak a szlovákiai történelemdidaktika helyzetébe, de a nemzetközi állapotokkal kapcsolatban is. Beszámol a kutatási terület legújabb eredményeiről és a célkitűzéseiről.

A tanulmánykötetről állíthatom – Fischerné Dárdai Ágnes előszavával egyetértve –, hogy mindazok számára hasznos és érdekes lehet, akik történelemdidaktikával foglalkoznak, gyakorló pedagógusoknak vagy egyszerűen csak érdeklődnek a szlovákiai magyar és a nemzetközi történelemtanítás jelenlegi állapotáról.

Válogatás Vajda Barnabás korábban megjelent köteteiből (2006–2020)

- VAJDA Barnabás: *Hidegháború és európai integráció*. Második, módosított szövegű kiadás. SJE Tanárképző Kar, Komárom, 2020, 215 p.
- VAJDA Barnabás: *Bevezetés a történelemdidaktikába és a történelemmetodikába*. Második kiadás. Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Komárom, 2018, 184 p.
- VAJDA Barnabás: *A csehszlovákiai ideológiai harc természetéről (1948–1989) O charaktere ideologického ťaženia v Československu (1948–1989) Monographiae Comaromienses 21*. Komárom, Selye János Egyetem Tanárképző Kara, 2017, 216. p.
- VAJDA, Barnabas (as Chief Editor, Author, and Co-Author): *Forms of Political and Media Propaganda in Central Europe, Czecho-Slovakia and Hungary (1938-1968)*. Komárom, Selye János Egyetem Tanárképző Kara, 2016, 272 p.
- VAJDA Barnabás–GAUCSÍK István (as Editor and Author): *Várostörténeti fejezetek a csehszlovák szocializmus korából. Az urbanizáció formái Dél-Szlovákiában*. Kapitoly z dejín miest za československého socializmu. Formy urbanizácie na juhu Slovenska. Chapters of urban studies from the communist Czechoslovakia. Forms of urbanization in Southern Slovakia. Selye János Egyetem, Komárom, 2015, 240 p.
- VAJDA Barnabás: *Hidegháború és európai integráció – Régi és új értelmezések a 20. század második felének történeti értelmezéséhez*. 1st Edition. Monographiae Comaromienses 16. SJE Tanárképző Kar, Komárom, 2015, 172 p.
- VAJDA, Barnabás: *Rádío Slobodná Európa a jeho činnosť vo východnej Európe*. Univerzita J. Selyeho – Selye János Egyetem, Komárno/Komárom, 2013, 178 str.
- NAGY Attila–NAGY Iván–NOVÁK Veronika–SIMON Attila–VAJDA Barnabás: *Dunaszerdahely. Várostörténeti monográfia*. Dunaszerdahely Város Önkormányzata, Csallóközi Barátok Társulása. Dunaszerdahely, 2012, 223 p.
- VAJDA Barnabás: *Egy szabad hang Kelet-Európában – A Szabad Európa Rádió tevékenységéről a hidegháború alatt*. Nap Kiadó, 2011, 331 p.
- VAJDA Barnabás (as Editor and Author): *Államhatár és identitás – Komárom/Komárno*. Monographiae Comaromienses 3. Selye János Egyetem, Komárom 2011. 243 p.

Engel Enikő: Egy közép-európai történelemdidaktika

(Vajda Barnabás: Történelemdidaktika és történelemtankönyv-kutatás c. kötetéről)

- VAJDA Barnabás: *Bevezetés a történelemdidaktikába és a történelemmethodikába*. Első kiadás. Selye János Egyetem, Komárom, 2009. 202 p.
- VAJDA Barnabás (as Chief editor): *A XX. század magyar beszédei*. Agave Könyvek, Budapest, 2007, 433 p.
- VAJDA Barnabás (as Chief editor): *A XX. század nagy beszédei*. Agave Könyvek, Budapest, 2006, 316 p.